Lausunto: VNS 4/2024 vp – sivistysvaliokunnalle relevantteja huomioita
Lausuja: Opettajat ilman rajoja -verkosto
Yhteyshenkilö: Inka Havanto, inka.havanto@kirkonulkomaanapu.fi, opettajatilmanrajoja@kua.fi

Opettajat ilman rajoja -verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua VNS 4/2024 vp Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteosta, sivistysvaliokunnan toimialan kannalta ja erityisesti luvusta 4.2.2. ”Koulutustaso nousuun”

1. **Lasten ja nuorten ihmisoikeuksien edistäminen koulutusalan kehitysyhteistyön ja -politiikan ytimeen**

On hienoa, että uudessa selonteossa koulutus säilyy kehitysyhteistyön painopisteenä, mikä on tärkeää muiden kehitystavoitteiden edistämisessä.

Selonteossa koulutukseen liittyvää kehitysyhteistyötä tarkastellaan ensisijaisesti talouskasvun, investointien houkuttelun, yritystoiminnan, koulutusviennin mahdollisuuksien ja Suomen maineen näkökulmasta. Talouskasvu ja investoinnit ovat toki tärkeitä toimeentulomahdollisuuksien ja rauhanomaisten yhteiskuntien edistämiseksi. On huolestuttavaa, että niiden rinnalla (tai edellä) ei tuoda koulutuksen ja sivistyksen itseisarvoa ja ihmisoikeusperustaista velvollisuutta edistää jokaisen yhdenvertaista oikeutta oppimiseen. Koulutusalan kehityspolitiikasta linjatessa ei mainita lainkaan lapsia ja nuoria tai heidän oikeuksiaan. Esiin ei nosteta myöskään lasten oikeutta koulutukseen kriiseissä ja konflikteissa. Aseellisten konfliktien, luonnonkatastrofien, pandemioiden ja ilmastokriisin vaikutusten aiheuttamat hätätilanteet häiritsevät miljoonien lasten koulutusta maailmanlaajuisesti. Maailmanlaajuisesti noin 47,2 miljoonaa lasta oli joutunut siirtymään kotiseudultaan konfliktien ja väkivallan vuoksi vuoden 2023 loppuun mennessä. (Child Displacement and Refugees - UNICEF DATA)

Suomen menestyksen tarina liittyy koulutuksen inklusiiviseen ja yhdenvertaisuuteen ja opettajien korkeaan koulutukseen ja arvostukseen.

➔ Toivomme, että sivistyslautakunta korostaa lausunnossaan, että **lasten ja nuorten ihmisoikeuksien toteutumisen tulee säilyä kehitysyhteistyön päämääränä ja ihmisoikeusperustaisen diskurssin ohjata, kun linjataan ja toteutetaan koulutusalan kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä ja työstetään rahoitusten painotuksia**. Oikeus koulutukseen kuuluu kaikille, ja **kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun tulee tavoittaa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa, hauraissa konteksteissa olevat lapset ja nuoret**. (vrt. ylivaalikautinen selonteko 2021).

2. **Koulutusyhteistyöstä puhuttaessa keskiössä on oltava opettajat**

Opettajat mainitaan selonteossa ainoastaan opettajankoulutuksen yhteydessä. Opettajankoulutus ei auta, jos ei ole opettajia, joita kouluttaa tai jos opettajat uupuvat/eivät pysy työssään.

Omistautuneet opettajat ovat jokaisen oppilaan laadukkaan opetuksen ytimessä**. Jotta jokaisen oikeus laadukkaaseen koulutukseen toteutuu, tulee opettajien määrää kasvattaa globaalisti 44 miljoonalla vuoteen 2030 mennessä** (Global Report on Teachersv, UNESCO) ja työoloja parantaa. Koulutusjärjestelmät ympäri maailmaa ovat kriisissä, sillä globaali opettajapula kasvaa jatkuvasti. Joka vuosi miljoonat opettajat irtisanoutuvat, ja opettajan ammatin houkuttelevuus vähenee jatkuvasti, kompensaatio ja arvostus on puutteellista. Opettajapula heikentää koulutuksen laatua ja

oppijoiden hyvinvointia globaalisti maiden taloudellisesta tai inhimillisestä kehitystasosta riippumatta. Pätevien opettajien epätasainen jakautuminen yksityisiin ja julkisiin kouluihin ylläpitää myös koulutuksellista eriarvoisuutta erityisesti kehittyvissä maissa.

➔ Toivomme sivistysvaliokunnan tuovan esiin, että **globaali oppimisen kriisi ratkaistaan ainoastaan, mikäli opettajien määrää kasvatetaan, työoloja parannetaan ja ammattilaisten hyvinvoinnista huolehditaan, ammattikunnan arvostusta ja palkkausta kehitetään ja sitä kautta lisätään ammatin houkuttelevuutta. Opettajat ovat myös ammattinsa parhaita asiantuntijoita, joten asiantuntijoiden edustus päätöksenteossa ja vaikuttamistyössä on varmistettava. Edellisten on oltava myös koulutusalan kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä keskeisenä tavoitteena.**

3. Monitoimijayhteistyötä tarvitaan kehitysyhteistyössä

On hienoa, että selonteossa tunnistetaan ja tunnustetaan kansalaisjärjestöjen rooli kehitysyhteistyössä. Rooli on erityisen merkittävä, jotta oikeus oppimiseen taataan kriisi- ja konfliktitilanteissa. Koulutusjärjestelmä ja opettajankoulutus on ja tulisi olla julkisen sektorin vastuulla. Suomen maine ja osaamisen koulutus- ja opettajankoulutuksesta tuo lisäarvoa valtiotason yhteistyöhön. Kestävien muutosten aikaansaamiseksi yhteistyötä ja vaikuttamistyötä tarvitaan etenkin julkishallintojen välillä, ja tässä työssä eri sektoreilla on kullakin tärkeä tehtävä.

➔ Toivomme, että sivistysvaliokunta muistuttaa, että **tulokselliseen ja tehokkaaseen kehitysyhteistyöhön tarvitaan toimijoita ja yhteistyötä yhteiskunnan eri sektoreilta: kansalaisjärjestöt, julkishallinto, ylikansalliset järjestöt ja yksityinen sektori täydentävät toistensa työtä, mutta eivät voi korvata toisiaan. Suomen tuelle monenkeskiseen työhön ja pitkäjänteisiin maaohjelmiin on edelleen tarve ja paikka.**

4. Koulutus merkittävä tekijä myös demokratian, ihmisoikeuksien ja ilmastotoimien edistämisessä

Suomen kehityspolitiikan teemoiksi ja tavoitteiksi nostetaan selonteossa koulutuksen lisäksi ilmastotyö, demokratia, oikeusvaltio, ihmisoikeudet, naisten ja tyttöjen oikeudet ja SRHR sekä elinvoimainen kansalaisyhteiskunta. On positiivista, että teemojen ja toimintojen tuominen lähemmäksi toisiaan on kehityspolitiikan ja -yhteistyön tavoitteena (s.4). Lähentäminen ei kuitenkaan konkretisoidu selonteossa.

➔ Toivomme, että sivistysvaliokunta tuo esiin, että **koulutuksen kautta on mahdollista opiskella, oivaltaa ja harjoitella, kuinka oikeudenmukainen ja kestävä yhteiskunta rakennetaan ja kuinka siellä vaikutetaan. Suomen tulisi pyrkiä valtavirtaistamaan kehityspolitiikan ja -yhteistyön teemoja (ilmastotyö, demokratia, oikeusvaltio, ihmisoikeudet, naisten ja tyttöjen oikeudet ja SRHR sekä elinvoimainen kansalaisyhteiskunta) osaksi opetussuunnitelmia, opettajankoulutusta ja opetuksen arkea**. Suomessa on edellisistä monipuolista osaamista kansalaisjärjestöissä, opettajilla, kouluilla ja opetushallinnolla. Koulutuksella on valtava muutosvoima.

Huomiota herättävää on, että selonteossa ei mainita lainkaan eksplisiittisesti lapsia ja nuoria ja heidän oikeuksiaan. Maailman väestöstä noin kolmannes on lapsia ja nuoria, ja kehittyvissä maissa

osuus on suurempi. Ilman nuoria ei ole tulevaisuuden demokraattisia yhteiskuntia. Suomi on ollut edelläkävijä YK:n turvallisuusneuvoston Nuoret, rauha ja turvallisuus -päätöslauselman (UNSCR2250v) ja sitä seuranneen agendan edistämisessä ja toteuttamisessa, ja Suomi on tästä kansainvälisesti tunnettu.

➔ Kannustamme sivistysvaliokuntaa tuomaan esiin, että **Nuoret, rauha ja turvallisuus -agenda toimii myös erinomaisena viitekehyksenä, kun rakennetaan demokraattisia oikeusvaltioita ja aktiivisia kansalaisyhteiskuntia. Suomella on agendan edistämisessä hyvä maine ja koulujärjestelmän rooli demokratiakasvattajana on ensisijainen, joten Nuoret, rauha ja turvallisuus -viitekehyksen hyötyä koulujärjestelmälle tulee selvittää.**

5. **Globaalikasvatus, rauhankasvatus ja kehitysviestintä tärkeitä oikeudenmukaisen ja kestävän tulevaisuuden rakentamisessa – tuen niille, on löydyttävä jostain**

On syytä tuoda esiin valtava huoli suomalaisten, erityisesti opettajien ja koululaisten, toimintaympäristöstä, jossa olisi tärkeää ymmärtää globaalin keskinäisriippuvuuden teemoja. **On huolestuttavaa, että kehitysviestintää ja globaalikasvatusta ei mainita selonteossa lainkaan, ja vuonna 2021 julkaistussa ylivaalikautisessa selonteossa niille oli oma lukunsa**.

2020-luvulla ratkaisut maiden ja mannerten rajat ylittäviin kriiseihin tulee löytää yhdessä. Kansalaisten - lasten, nuorten ja aikuisten – tulee saada tietoa omaa elinpiiriään laajemmasta maailmasta, eri näkemyksistä ja oppia luovimaan monimuotoisessa maailmassa, jotta heillä on tahto, tieto ja taito rakentaa globaalisti kestävä, oikeudenmukainen ja turvallinen tulevaisuus. **Leikkaukset rauhan- ja globaalikasvatukseen ja kehitysviestintään näkyvät vasta vuosien päästä, ja niitä ei ole varaa ottaa vastaan.**

Suomi on sitoutunut YK:n agenda 2030:n mukaisiin kestävän kehityksen tavoitteisiin. Tavoitteessa 4.7. valtiot sitoutuvat varmistamaan ”*vuoteen 2030 mennessä, että kaikki oppijat saavat kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot esimerkiksi kestävää kehitystä ja kestäviä elämäntapoja, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa, rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin edistämistä, maailmankansalaisuutta, kulttuurien monimuotoisuuden sekä kulttuurin osuutta kestävässä kehityksessä arvostavan koulutuksen kautta*.”

Lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioimalla Suomi ja sopimusvaltiot ”tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä [--]; [ja] rohkaisevat kansainvälistä yhteistyötä erilaisista sivistyksellisistä, kansallisista tai kansainvälisistä lähteistä olevan tällaisen tiedon ja aineiston tuottamiseksi, vaihtamiseksi ja levittämiseksi” (LOS, artikla 17.)

Kestävän kehityksen tavoitteen 4.7. ja lapsen tiedonsaantioikeuden edistämiseksi Suomessa opettajat ja oppilaat ovat saaneet erinomaista tukea kansalaisjärjestöjen ja ulkoministeriön viestinnästä ja opetusmateriaaleista.

On erittäin valitettavaa, että edellisistä sitoumuksista huolimatta hallitus on leikannut toiminnoilta ja toimijoilta, jotka ovat olleet opettajien ja oppilaiden tukena.

- Ulkoministeriö on lakkauttanut kehityslehtensä ja globaalikasvatuksensa käytännössä kokonaan.
- Ulkoministeriö lakkautti Viestintä- ja globaalikasvatustuen (VGK) kansalaisjärjestöille (v. 2023-2024: 2,2 milj e/19 järjestöä --> 2025 alkaen: 0e/0järjestöä).
- Oikeusministeriö lakkautti Yleisavustuksen rauhantyöhön vuodesta 2025 eteenpäin (v. 2023 502 000+350 000 e/20 järjestöä --> 2024: 305 000e --> 2025 0e/0järjestöä.)
- Ulkoministeriö oli myös aikeissa lakkauttaa valtionavustukset ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla toimiville kansalaisjärjestöille (v. 2023: 1,726 milj e/26 järjestöä --> 2024: 1,063 mil. e/19 järjestöä --> 2025 eteenpäin 0e/0 järjestöä), mutta syksyn budjettiriihessä myönnettiin tarkoitukseen miljoona euroa.

Valtion budjetissa järjestöiltä leikatut summat eivät ole suuria, mutta menetämme valtavasti kipeästi yhteiskuntamme ja opettajien kaipaamaa kustannustehokasta asiantuntemusta ja kirittämistä

➔ Toivomme, että **sivistysvaliokunta vaatii keskustelua siitä, miten Suomessa varmistetaan ja tuetaan sitä, että lapset ja nuoret saavat jatkossakin tietoa kehityskysymyksistä ja globaaleista ilmiöistä, jotta tulevaisuuden tekijät ja päättäjät ovat valmiita ratkaisemaan globaaleja haasteita yhdessä**. Toivomme, että sivistysvaliokunta tuo esiin, että nyt jos koskaan tarvitaan toimintaa ja viestintää, joka vahvistaa ymmärrystä globaalista keskinäisriippuvuudesta ja maailmanlaajuisen yhteistyön ja yhdenvertaisuuden edistämisen välttämättömyydestä. Sivistysvaliokunnan on selvitettävä, kuinka paikata ulko- ja oikeusministeriön käsittämättömien leikkauspäätösten jättämää aukkoa. Toivomme, että UM:n ulko- ja turvallisuuspoliittinen kansalaisjärjestötuki vakiinnutetaan ja muut järjestötukileikkaukset perutaan.